תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי חתם סופר

חידושי חתם סופר על מגילה

רבי משה סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי חתם סופר על מגילה

רבי משה סופר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-חתם-סופר-על-מגילה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ב: 5
דף ג. 5
דף ג: 8
דף ד. 9
דף ד: 10
דף ה. 10
דף ה: 11
דף ו. 11
דף ו: 12
דף ז. 18
דף ז: 20
דף ח: 20
דף ט. 22
דף י. 25
דף י: 26

דף ב.

מנלן כדבעי' למימר לקמן. ע' תו' בזבחי' ר"פ כל התדיר דקדקו מאי מתמה אהמקשן דלא ידע טעמא דלקמן ולכאור' נשמר רש"י מזה שכ' דמשמע דהוא חובה ועדיין אינו מיושב גם יש לעי' לישנא כדבעי' למימר והכי הול"ל כדאמרי' לקמן. עוד יל"ד דקאמר כדי שיספיקו מים ומזון ולקמן דחינן הא ומסקינן מפני שמספיקין וביותר קשה ארש"י שפי' שיהיו פנוי' לי' פורים להספיק ולקמן מסקינן דלאו משים תקנתא דכרכין הוא. לישב כ"ז נלע"ד דביבמות מקשה הש"ס אמתני' דמגלה נקראת אקרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ומסיק דוקא ב' בתי דינין בעיר א' הוי לא תתגודדו אבל בב' עיירות לי"ל בה ומקשה תו' דאכתי לא משני מידי מכפרי' שקורין ביום הכניסה בעיירות וה"ל ב' ב"ד בעיר א' וע"כ מסקו תו' דא' מהכפרים קורא בכפרים ולא בעיירות וקרי לי' יום הכניסה שכפרי' מתכנסין זה לזה ודבריהם צל"ע תינח למאי דס"ד דתקנתא דכרכין הוא שיהי' פנוי' לפורים להספיק מים ומזון אבל למסקנא דתקנתא דכפרים הוא מפני שמספיקין כל השנה מים ומזון לאחיהם שבכרכין הקילו עליהם שלא יצטרכו להטריח בפורים לבוא לכרך והלא אין צריכי' להטריח כלל שבכפרין עצמן קורין ע"כ יותר נראה מ"ש רשב"א שם דלפמ"ש שם רש"י לק"מ ק' תוס' דפרש"י שם דהקושי' היא מבני מוקפין ובני עיירות וע"ז משני שפיר דה"ל בשתי עיירות אבל מכפרי' לק"מ דלאו דינא הוא אלא קולא אקילא גבייהו ולא שייך בהו לא תתגודדו כדמשנ' התם ממקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ עש"ה והא"ש דמדמקשה לשון מנ"ל משמע דס"ל חובא הוא מקרא לעשות כן דאתקנתא לא שייך כ"א לשון מ"ט ולא מנלן ומדהקשה מנ"ל מוכח דהוה ס"ל חובא דקרא הוא וא"כ ה"ל להק' בקיצור דה"ל אגודות אגודות וע"כ זה לא הו"מ להק' דאימא בכפרים קורין ולא בעיירות והו"ל ב' ב"ד בעיר א' וא"כ לפי סברי' ע"כ לי"ל מפני שמספיקין אקילו עלייהו שלא להטריחם לבוא אל העיירות הא בלאו הכי נמי אינם באים לעיירות כ"א בכפרים קורין והיינו דקאמר מנ"ל קאמרת ש"מ דאית לך בכפרים קורין ולא בעיירות א"כ הטעם כדבעי' למימר לקמן בדס"ד דלקמן כדי שיספקו ולא מפני שמספיקין ודוק:

י"ג זמן קהלה לכל היא ול"צ קרא לרבויי. עי' בראש י"ל דודאי ראוי היה לתקן השמחה ביום המלחמה והנס כמו פסח ביום היציאה ממש אך הואיל וקי"ל שיש להתענות ביום מלחמת עמלק כמ"ש הרא"ש ע"כ א"א לתקן בו יום שמחה ונדחה ליום שלאחריו ואדחי נמי קריאה בהדי' משום שהיא במקום הלל דקריאתה זו הלולא וזה שייך ביום השמחה

וכיון שכן עיקור המצוה הוא ביום הנס ממש אלא שנדחה ממקומו ופשיטא דלעת הצורך יש יכולת לקרות בו ול"צ קרא לרבויי וק"ל:

זמן קהלה לכל היא. עי' ברא"ש ואיך נדחקו כל הראשונים ולע"ד י"ל כך דמדאצטריך מעוטא זמנם שזמנו ש"ז אינו זמנו ש"ז שלא יקראו המוקפים בי"ד דאלו בהיפך אין שום ה"א לקמן דהרי כתיב היהודים הפרזים עושים את יום י"ד ולא אצטריך זמנם אלא שלא נטעה שהמוקפים יעשו בי"ד כמבואר לקמן וק' הא למ"ל קרא תי"ל דהמוקפים כולהי בתר שושן גרירא כדלקמן דמסיק כשושן ובשושן היום י"ד הי' יום מלחמה ולא יום מנוחה וקרא כתיב כימים אשר נחו אע"כ דיום מלחמה ראויה לקרות נמי ואם כן הוי י"ג ק"ו מכל הימים דהרי זמן קהלה לכל הוא טפי מי"ד שהיה רק יום מלחמה לעיר א' ודוק:

דף ב:

מדינה ומדינה ועיר ועיר. פרש"י גבי זכירה ועשיה כתי' רצה בזה דלא תקשי דלמא עיר ועיר לחלק בין עירות לכפרים דכפרים נמי מיקרי עיר פרוז בלי ספק לכן כתב דגבי זכירה ועשיה כתיב ואלו כפרים לא מיפלגי מעיירות אלא לענין זכירה אבל לענין עשי' לא מיפלגי דהרי שמחה אינו נוהגת אלא בזמנה כדלקמן ואע"ג דקרא דבזמניהם דמני' ילפי' זמני' הרבה תקנו להם חכמים כתי' בי' להיות עושי' וילפי' זכירה מעשי' וא"כ איך תקנו בכפרים קריאה בלא עשי' י"ל כמ"ש הראשונים ז"ל דאנשי כה"ג לא כיונו אתקנתא דכפרים כלל וכלל אלא שתקנו אלו זמנים להיוצא בשייר' וכדומה שיכול להקדים וחז"ל ראו שגם תקנתא דכפרים צורך גדול הוא ונתנו להם אותן הימים וכיון שראו שלכפרים די להם בקדימת הקריאה לחוד הניחו העשי' ביומו ואה"נ היוצא בשייר' באופן שלא יכול לשמוח בפורים כלל או שלא יכול לשלוח מנות יקדים מי"א י"ב י"ג ואילך דהרי עשי' בהאי קרא כתיבא וק"ל:

דף ג.

ולא הוו ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה. יל"ד הול"ל הי בתחלת תיבה ומ"ש אמצע דנקט ונ"ל ליישב ג"כ ק' רש"י ותו' דה"ל לשנויי ר"ח בסתומות ור' ירמי' בפתוחות עכנ"ל דמדר"ח מוכח דשניהם היו כבר מאז ומוכח ג"כ דאין סתומה בתחלת תיבה אך הי באמצע לא הוו ידעי לכן משני הי באמצע תיבה דוקא דהנה מה משמיענו ר"ח דשתים אלו עמדו בנס אלא משום שהם מרמזים על התורה כמ"ש במדרש תרומה תורה מ שניתנה למ' יום אם תחשוב ג"פ מ' יום שהיה בהר הרי ק"כ גי' סמ"ך במילואו לכן

ב' אלו עמדו בנס להורות כי התורה אין לה התחברות ושייכות לעה"ז כ"א ע"ד נס זהו כוונת דברי ר"ח אלא דקשה א"כ דחשבי' סמ"ך במילואו גם המ"ם תחשוב במילואו לשמנים ולאיזה חשבון תרמוז והתי' לזה הוא כך ס' היא אות הראשונה של תיבת סמ"ך ומושכת אחריה מ"ך וה"ל ק"ך משא"כ ם' סתומה הוא אות אחרונה של תיבת מ"ם ואינה מושכת כלום ואינה עולה כ"א לחשבון ארבעים וא"ש וא"כ מוכח מזה אעפ"י דר"ח מיירי מסתומה מ"מ ע"כ מוכח שהיה אז פתוחה והיא באה דוקא בתחלת התיבה דאלת"ה א"כ כשתכתוב ס' במילואו ע"כ תכתוב שני ממין וה"ל פ' אע"כ מ' תחלה ואחרי' ס' ומוכח הכל ופריך שפיר והוצרך לשנויי מ"מ לא הוה ידעי כשבאים ג' אותיות כגון שמה אי כותבי' באמצע פתוחה או סתומה וק"ל:

אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמרה יל"ד טובא דהא אי הוה כתיב כמספד הדדרמון וכמספד בקעת מגידו שפיר הוה ידעי' הספדו של הדדרמון הי' אצל אחאב ובקעת מגדו היינו יאשי' ומה מקרא חסר עכשיו רק תיבת כמספד השני ובא התרגום והוסיף עליו זה התיבה ובאמת כה"ג מצינו טובא שתיבה א' מושכת אחרת עמה ומאי רבותא דיהונתן מעתה ועוד מאי סתרי תורה יש בזה הלא מקראות כאלו חסרי פשט ישנם בנביאי' טובא ומ"ש דנקט קרא דזכרי' דוקא תו יל"ד על הפסוק דרוצה להפליג ההספד הי' לו להפליגו כהספדו של מרע"ה או אהרן הכהן דכתי' ויבכו אותו כל בית ישראל ועוד קשה הא הספדו של אחאב הי' רנה דכתי' ויעבור הרנה בקרב המחנה ומני' ילפי' באבוד רשעים רנה ושמעתי מאמ"ו בעה"מ ס' הפלאה נ"י דבפ' החליל קאמר הש"ס דהאי הספידא יהיה בשחיטת היצה"ר הללו בוכים והללו בוכים ולא יצויר הספד שיהיו הרשעים וגם הצדיקים בוכים דהרשעים בוכים באבוד רשע והצדיקים בוכים בהעדר הצדיק ח"ו לכן קאמר ביום ההוא יהיה הספד נפלא מצורף משני הספדים כהספדו של אחאב שספדוהו הרשעים וכהספדו של יאשי' שהספדוהו הצדיקים ודפח"ח. מ"מ למ"ד התם בסוכה דההספד הוא על משיח בן יוסף לא שייך הנ"ל הדק"ל וי"ל דהנה ידוע ענין משיח ב"י הוא בהיות לפנים בישראל נתחלקו לב' ממלכות ומלכי ישראל נקראו ע"ש יוסף הרשיעו מאוד אין בהם עושה טוב גם אחד ע"כ לע"ל יעמיד משיח א' מבניהם צדיק ונשגב והוא יהרג על קידוש שמו הגדול לכפר על אחיו ומשם יקבל בן דוד המלכות הכללי על כל ישראל ולא יחצו עוד לב' ממלכות והנה מאז במות מלך ישראל לא הספידוהו בית יהודה כי מה להם ולו ומכ"ש כי רובם היו צדיקים ומלכי ישראל רשעים היו וכן בהיפוך משא"כ לע"ל אצל זה ההספד מיתת הצדיק הגדול הזה יהיו כולם שוים כמבואר בקרא וספדו בית דוד ע"ש והנה אמרו חכמי המחקר כי ידיעת ההפכים א'

ועד"מ אם נאמר זה שמח שמחה נפלאה במיתת רשע עריץ הוה ממש כאלו אומר שספד הספד גדול במיתת צדיק גדול והכל חד לכן כיון דההספד היותר גדול שבכל מלכי יהודה הצדיקים הוא הספדו של יאשי' בן אמון דכתיב אמרו עליו השרים בקינותיהם וירמ' קנן עליו איכה יועם ובהיפך זה מצינו שמחה במות אחאב אפי' אנשי ישראל שמחו עליו דכתי' ויעבר הרנה בקרב המחנה והרי ידיעת ההפכים א' כשם שנוכל לומר אנשי אחאב שמחו במיתתו כך נוכל לומר שספדו הספד גדול על מיתת יאשי' אעפ"י שלא הי' בדור ההוא כלל מ"מ הכל א' כנ"ל ויאשי' בצדקתו ואחאב ברשעת מקבלים זא"ז והא"ש דלא מצינו כהספד שיהי' שוים שני המשפחות בית ישראל ובית דוד על מלך א' כמו שיהי' לע"ל על משיח ב"י הצדיק לכן אמר יגדל המספד כי גדול ונפלא הוא ולא מצינו כיוצא בו רק על צד הקירוב והוא כהספדו של הדדרמון אשר גרם הספד בבקעת מגדו כי שמחתו אשר גרם בהריגת אחאב היינו ממש כהספד בבקעת מגדו על מיתת מלך יהודה וא"ש הכל כפשוטו ולא נצטרך לדברי יהונתן בן עוזיאל ששני הספדים הי' ונוסף תיבה א' במקרא וגם צריך להכניס סוד גדול במקרא לפרשו על מיתת יצ"ה דוקא כדברי אמ"ו הנ"ל הללו והללו בוכים כי זה ענין של מיתת יצ"ה איננו מובן כפשוטו והוא סוד מסתרי התורה בענין עירוב המדות וברורן ולדברינו יהי' הכל כפשוטו אך מה נעשה הרי יהונתן ב"ע אמר תרגום שלו מפי חגי זכרי' ומלאכי והרי מקרא זה בזכרי' נאמר והרי זכרי' הבין וידע דברי עצמו יותר ממה שנפרש אנחנו בו והא"ש דחז"ל שגלה סתרי תורה וגם דברי ר' יוסף צודקים דלא ידע לפרשו אלולי תרגומו כי הי' טועה בפירושו לפרשו כפשוטו כנ"ל והאמת כפי' יהונתן וא"ש הכל ודוק:

משפחה ומשפחה להביא משפחות כהונה ולוי'. ואין להק' אימא לרבות ת"ח שיתבטלו מת"ת דקיל מעבודה ומנ"ל לכהני' שיבטלו מעבודתן י"ל דמשפחה שייך אכהני' ולוי' דוקא וא"כ צריך לומר הא דנקט וישראל במעמדן שגירות לישנא נקט. ויש לעיין מ"ט מבטלין עבודתן למה לא יקדימו קריאתן לי"א י"ב וי"ג אותן הכהנים שיהי' משמרתן בפורי' יקדימו ויקראו ומכ"ש ירושלם שהיא מוקפת וזמנה בט"ו א"כ אותן הכהני' יקדימו ליום י"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם וק"ו מכפרי' שמשום הספקת מים ומזון נתנו להם להקדי' לי"א כ"ש שמשום עבודה יקדימו לי"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם וי"ל כדלקמן י"ט א' כיון שהם בעיר המוקפת ביום ט"ו צריכי' לחזור ולקרות עמהם אעפ"י שכבר קראו וק"ל:

תוד"ה מבטלין כו' נלע"ד כוונת התו' דאין שום סברא לדחות מ"ע דאורי' מפני מקרא מגלה וע"כ ביש שהות לעביד עבודה ואפ"ה שייך דחי' משום שדוחין מצות עשה של

זריזין מקדימין לעבודה וזריזין מקדימין בתחלה למגלה בציבור משום פרסומא ניסא וא"ל שגם הציבור ימתינו על הכהנים י"ל דרבי' עדיפא אפי' במצוה דרבנן כדמוכח בברכות גבי ר"א ששחרר עבדו ע"ש בתו' אע"ג דעבודה נמי מיקרי מצוה דרבי' עי' בביצה גבי ונתקלקלו הלוים בשיר כו' וק"ל:

והיכי עביד הכי. נלע"ד דבלא"ה לא הוה מצי להקשות ולהוכיח דת"ת עדיף מעבודה משום דהי' מוכח דע"כ ליתא להך דרשא דעתה באתי דאיך לא הי' חשש שזהו שד אע"כ הי' בטוח בעבודה ות"ת שלו שאז אין שליטה למזיק כידוע לכן מקדים דהא דלא חשש לשד משום שאמר שר צבא ה' ולא מפקי שם שמים לבטלה וא"כ איתא להך דרשא ושפיר הקשה ודוק:

שר צבא ה' עתה באתי. בשמעתין דהמלאך בא לענשו על ביטול תורה ופשטא דקרא לא משמע כן אלא לסייעו אתא ויש לישב עפ"י מדרשי חז"ל שזה המלאך הי' מט"ט שר הפנים שכבר דחאו משה ואמר להקב"ה אם אין פניך הולכי' אל תעלנו מזה וגם יהושע רצה לדחותו ואמר המלאך רבך דחני ואתה מבקש לדחני וא"כ י"ל שזה הי' ענשו על ביטול תורה שיהי' ההתנהגות מעתה ע"י מלאך ולא ע"י השכינה בעצמה וזהו מרומז בתשובתו עתה באתי בשביל ועתה כתבו לכם השירה הזאת כמ"ש תו' פי' בשידוע שאלו זכינו לנבואת פנים אל פנים בלי אמצעי כמשה רבינו לא היינו צריכי' לכתיבת התורה כלל וע"ז אנו משתוקקים ישקני מנשיק' פיהו אבל כיון דנסתלקה נבואת פא"פ ולא נתנבאו אלא ע"י אמצעי ע"כ הוצרכו לכתוב תורת משה והיינו דרמז עתה כתבו לכם ודוק:

דף ג:

תוד"ה אין מועד בפני ת"ח וי"ש כבפניו דמי עכ"ל רצו בזה דלא נימא שא"ה דניתן לדחות בלא"ה משום קבורת מת מצוה דעדיף טובא וכה"ג מחלקי' במנחות ס"פ ר' ישמעאל לכן כ' דיום שמועה נמי כבפניו דמי אע"ג דלא ניתן לדחות וק"ל:

בעי רבא. מקשי' מאי איבעי הלא מגלה אינו דוחה עבודה כ"א בלהקדים כמוכח לעיל מתוד"ה מבטלין כו' ומ"מ דוחה עבודה לגמרי דכיון שנטמא תו לא מצי למיעבד פסחו וא"כ פשיטא שמ"מ דוחה למגילה ועי' מג"א ולע"ד דלק"מ דאי לאו דגלי רבא דמ"מ עדיף ממגילה ה"א באמת דמגלה עדיף מעבודה אפי' לדחות ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב וא"ת והוה ילפי' ממת מצוה שדוחה את העבודה לגמרי אבל השתא שגלי לן רבא דמגילה נדחית מפני מ"מ ה"ה שנידחית מפני עבודה. מיהו מ"מ מסקנת

הפוסקי' דמגילה אינו דוחה עבודה אלא להקדים ומ"מ אינו דוחה מגילה אלא להקדים ולא לדחות דמ"מ אפשר לקבור אח"ז משא"כ מגילה עי' היטב ואין פנאי להאריך:
תוד"ה מ"מ הק' הר"א וכו' יש לחלק בין פסח לתמיד שפסח בכרת משא"כ בתמיד והארכתי בעזה"י בענינים אלו בחי' לפר"א דמילה. ועי' פ"ק דיבמות סוגי' דעלי' דפסח לכ"ע הוא עשה דלפני הדיבור משא"כ תמיד למ"ד ראייה הוה:
פרש"י ד"ה את ל"ת דכתי' ל"ת להתעלם כו' עי' מה שהק' המרש"א דהתם מסקי' דאין ללמוד מל"ת להתעלם משום דגלי קרא ומוקמי' בלאו דלא תסור דרבנן ונלע"ד דס"ל לרש"י דמה"ט גופא נידחית מצות דרבנן משום כבוד הבריות דאין להם להחמיר יותר ממה שמצינו שהקיל בתורה בל"ת להתעלם וק"ל:
כרך שישב ולבסוף הוקף. רש"י פי' דבערי חומה איירי והדין עמו דלקמן בטבר' מחשב לי' מוקף חומה שימה חומותי' אעפ"י שהוקף תחלה כמ"ש תו' וכן מוכח משור אגר אע"ג דילפי' מגלה מבתי ערי חומה מ"מ זיל בתר טעמא דהטעם דתלינן מגלה ביהושע ב"נ כ' ר"ן בשם רמב"ן מפני כבודה של א"י שתהי' נידונית כשושן שבה נעשה נס ואז היתה א"י חרבה ולא הי' שם עירות מוקפת באותו זמן לכן תלו ביהושע ב"נ ואעפ"י שאין לו עכשיו והי' לן מקודם וא"כ לענין זה דוקא מקשינ' מגלה לערי חומה שזהו כבודה של א"י ולא לענין שארי דברי' דהוה בזיונה להיות טברי' וכדומה נידונת כערי פרזי:

דף ד.

תוד"ה נשים כו' הק' המרש"א מ"ט לא הק' מטומטום דברישא. ויש ליישב משום דאיכא למימר דאה"נ אי הוה ידעינן שיקרע וימצא נקבה הי' יכול להוציא אפי' אנשים אלא דחיישי' אולי ימצא אנדרוג' לכן הק' אנדרוגנס גופא לא גרע מנשים וק"ל. +עי' בקרבן נתנאל. ופשוט אפשר לומר דתו' מקשו מאנדרוגינוס דחמור וחייבין עליו סקילה (רמב"ם א"ב פ"א הט"ו) אף דספיקא הוא (רמב"ם אישות פ"ב הכ"ד) והק"נ תמה על תו' אמאי לא סתרו פרש"י מהא דקתני בסיפא להדיא נשים פטורין, והנה בתו' ליתא הך בבא נועו"ק פטורין מקריהמ"ג ובסמ"ג הלכ' מגילה ג"כ לא הביא נשים כלל בגי' התוספתא. והרא"ם העיר עליו "שלא ראה דברי התוספתא כולה דהא בהדיא תני בה בסיפא נשים ועו"ק פטורין" ולפ"ז אזלי' לי' קו' הק"נ שמקשה מגי' תו' בעירכין "נשים ועו"ק פטורין" על תו' דנן שלא הביאו נשים כלל. גם בתו' פה איתא טומטום ברישא ובעירכין איפכא כגי' הרא"ש (ואזלי' קו' המרש"א) ולאו בחדא מתתא נכללם להק' מהתם להכא+:
למען יזמרך כבוד ולא. פי' ולא אישן אפי' בלילה מלשון על משכבכם ודומו סלה וק"ל:

דף ד:

אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן ש"ה דלא אפשר. יש להק' מכדי קרא לא כמר דייקי ולא כמר דייקי מ"ט דמר דלא אמר כמר וי"ל דפליגי בפלוגתת הרמב"ן והר"ן בטעם חילוק מוקפין מעיירות רבי ס"ל משום מעליותא דפרזים הוא שלהם נעשה עיקר הנס משא"כ מוקפין שחומותן הגינה עליהם מבלי תת מקום לשונאי' לבוא עליהם וא"כ בדין שלא ידחו עיירות מיומן ות"ק ס"ל בהיפך משום מעליותא דכרכין לחלוק כבוד לא"י קבעו להם יום מיוחד ע"כ יקדמו עיירות לעולם להכירא וק"ל:

בכל שנה ושנה מה כל שו"ש עיירות קודמין. הטעם מובן שהעיקר התקנה היתה להיות היכרא למוקפין ביום בפני עצמו ע"כ צריכים לראות שלא תעקר תקנה זו ממקומה ולהקדים עיירות למוקפין אמנם רבי דס"ל שלא ידחו ממקומן צריך טעם וי"ל דלא ס"ל לרבי כדאיתא בירושלמי דאין עושין שמחת פורים בשבת אלא עושין כשבת א"נ ס"ל מאחרין ליום א' וא"כ בעינן עשי' הרי קדמה עיירות למוקפין ועיקר קרא בעשי' כתיב דכתיב לעשות ואין להאריך יותר:

וסבר ר' עיירות לא דחינן ליום הכניסה. הק' המרש"א ממתני' גופ' הו"מ להק' וי"ל דממתני' שפיר ידע לתרץ הואיל ונדחה ידחה אבל רבי דדרש בכל שנה ושנה לא נדחו עירות ממקומן והא משכח"ל שידחו בחל להיות בשבת ואפ"ה משני הואל ונדחה ידחו וזהו יצא מהכלל ולא קאי קרא עלייהו:

דף ה.

אעפ"י שאמרו מקדי' ול"מ מותרין בהספד. נלע"ד לפרש משום דאמרי' בשמעתין דט"ב מאחרין ול"מ משום אקדומי פרענותא לא מקדמי וא"כ ה"א ה"ה דמקפדינן להקדים קריאת מגילה דוקא ולא לאחר משום דאחורי שמחה לא מאחרי וה"א דאסור באותו היום בהספד ותענית לפחות דאל"ה לא שייך אחורי שמחה כיון דאינה נוהגת אלא בזמנה קמ"ל אעפ"י שמקדימין ולא מאחרין מ"מ מותרין בהספד ותענית ולא משום אחורי שמחה הוא אלא דלא יעבור כתי' וק"ל:

אקדומי פרענותא ל"מ. מכאן נלע"ד תשובה למ"ש המג"א סי' תקס"ח במי שמת אביו באדר להתענות בא"ר משום דאין מעבי' על המצות דלא שייך מסמיך גאולה לגאולה כדלקמן ו' ע"ב ע"ש והשתא מהכא מוכח דליתא דאקדומי פרענותא לא מקדמי:

דף ה:

תוד"ה ובקש כו' אני"ל דרצה לעקרו מט' ולקבעו בי' כו' והנהי רבנן נלע"ד דס"ל דבתר תחלת השריפה אזלי' משום דאמרי' בבכורות נ' ע"א ובאו בה פריצים וחללוה כיון שבאו בה פריצים יצא לחולין א"כ ביום העשירי שכבר פשטו בו ידם תו לא הוה בית המקדש מקודש כלל ואין להתאונן כ"א על תחלת שריפתו ועי' במס' ע"ז נ"ב ע"ב משמע קצת דר' פליג על זאת הדרשא וא"כ אזל הכא לטעמי' ודוק:

קרי עלי' טובי' השנים מן הא'. משמע דלמסקנא דברי שניהם צריכי' ולפי' הב' של תוס' י"ל דשניהם טעו שר"א אר"ח הי' סבור שמאליו רצה לעקור מט' ולקבעו בי' וראב"ז טעה שהי' רוצה לדחות אותו שנה מלהתענות כלל ושניהם ליתא אלא באותו שנה התענה בעשירי ואמר הואיל ונדחה מט' לעשירי בשנה זו ככה יהי' דחוי מכאן ואילך בכל שנה ושייך שפיר טובים השני' ומיושב ג"כ מה שהאריך לתמוה בטורי אבן:

ומי פשיטא לי' דטברי'. הק' מכאן לפי' הר"ן דהיכי דמספקי' ה"ל ספיקא דרבנן ומן הדין שלא לקרות כלל אלא מ"מ גריר בתר רובא דעלמא בי"ד וחזקי' חסידות בעלמא עבד א"כ ק' מאי מקשה לר' דלמא לא בעי למיעבד חסידות יתירה ולע"ד לא אמרה הר"ן אלא לענין קום ועשה לקרא המגילה ולעשות משתה ושמחה אבל שב וא"ת מלאכה פשיטא דלא מצי עביד ודוק:

ולטי' ולא צמח. נלע"ד דעיקר ק' מהא דלטי' ש"מ דלאו ביומי' הוה דאלו אאיסור דאורי' אין דינו לנדות ולקלל כ"א כאיסור דרבנן כמו בי"ט שני ועי' בפר"ח במנהגי איסור שלו ואפ"ה משני ב"י הוה ודברי קבלה נמי כאיסור דרבנן דמי אני"ל ע"ד צחות דההוא הי' רק פרוז בן יומו או מוקף ב"י שאינו אסור במלאכה כ"א מדרבנן ובט"א האריך בזה והיינו דמדייק בר יומי' פי' פרוז בן יומו וק"ל:

דף ו.

דמתיקי פירא כקלא דכינרי. פי' כקול של כנור נלע"ד לפי דאמרי' בעלמא פירות גנוסר קפחו עשרת השבטים ושם נאמר והי' כנור ותוף וחליל ויין משתיהם ע"כ תלה מתיקות' בקול הכנור וק"ל:

ולמה נקרא שמה רקת שאפי' ריקנין שבה מלאין מצות כרמון. אעפ"י ששם רקת אינו מרמז כ"א ריקנין ולא למלאי מצות מ"מ רקת פי' צדעין (שקורין בל"א שלייף) שהוא עשו' כפלח הרמון שע"ז נאמר בשבחי שיר השירים כפלח הרמון רקתך וע"ז דרשו חז"ל ריקנין שבך כו' וא"כ ה"נ וק"ל ובט"א הק' מאי אולמא דטברי' כלהי ישראל נמי ואולי

י"ל לרבותא אעפ"י שנמי טובה ראי' בגנות ופרדסים ויש להם לילך אחרי תאות לבם אפ"ה מלאי' מצות כרמון:

ריקנין שבה מלאין מצות כרמון. בכל ישראל נמי כתו' כן כפלח הרמון רקתך שריקני' מלאי' מצו' כרמון אלא שמ"מ רקני' הם אצל ישראל וכנגד או"ה מחשבי מלאי' מצות אבל טברי' אותם שנחשבום גבי כל ישראל מלאים כרמון הוה רקני' נגד גדולי טברי' וק"ל:

אלו טרטראות. עמ"ש תו' וצ"ע בתו' ע"ז י"ח ב' ד"ה טרטריאות ע"ש:

דף ו:

ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה. משמע ודאי דאפי' ראבר"י מודה שאסור בשני אע"ג שכבר נתעברה השנה ומכאן צ"ע על הרא"ש ז"ל דפסק דלא אסרו בהספד ותענית בראשון אלא בעשו פורים בראשון ובאותו היום עברו השנה אפ"ה לא יספידו בשארית היום אבל אם נודע מקדם לא והשתא מוכח דליתא דכך לי' אדר השני לראבר"י כראשון לדידן ומיני' נשמע לדידן ודוק:

וראב"י סבר אפי' מ"מ לכתחלה בראשון. הק' הרשב"א מאי צורך להביא דראב"י הכא לפע"ד משום דבעי לפרש פלגותתם בשוה בסדר פרשיות ות"ק ס"ל בדיעבד מהני בראשון ולרשב"ג אפי' בדיעבד לא ולראב"י גם סדר הפרשיות לכתחלה נמי דוקא בראשון והיינו טעמא משום דמ"מ לכתחלה בראשון א"כ ממילא להקדי' פ' זכור לפורים כי היכי דתקדי' זכירה לעשי' כדלקמן בשלהי מסכתא ופ' שקלים נמי כי היכי דתקדים שקלינו לשקלי המן כדבפרק' לקמן ועי' ט"א וא"כ אתי' ג' הפלוג' בסדר הפרשיות ולכן הביא דס"ל מגילה לכתחלה בראשון דמני' ידעי' דסדר פרשי' נמי לכתחלה בראשון ומיושב נמי ק' המרש"א דלימא מתנות א"ב והא"ש דבמתנות אינו מוכרח דלראב"י לכתחלה בראשון לפי הה"א דלא תלי' זב"ז ולא הוה ג' הפלוגת' בשוה וק"ל:

בשלמא ראב"י מסתבר טעמא. הנה לכאורה לפי הנראה דאדר ראשון שבט ממש הוא א"כ טפי מסתבר טעמ' דרשב"ג דה"ל אד"ש סמוך לשבט (שהוא אדר א') מלפניו ולניסן מלאחריו ואי הוה ראבר"י מודה בזה דלכתחלה מצוה בשני אלא דאי עבד בראשון עבד בודאי הי' אראב"י מ"ט לקרות מגלה בשבט ולא הוה שייך אין מעבירין בכה"ג כלל דהרי דלכתחלה מצוה בשני ולכן מקדים הש"ס בשלמא ראבר"י מסתבר דטעמי' משום אין מעבירי' וס"ל אפי' לכתחלה בראשון דראשון נמי אדר מיקרי וה"ל הנהי ב' אדרי' כמי שיש לפניו ב' מצות שמצוה בראשון א"ב מ"ט דרשב"ג דלא מסתברא דפליגי אי מיקרי שבט או אדר וק"ל:

מה שחנני הי"ת פה מאטרשדארף י"א א"ר תקנט"ל במס' נדרים ס"ג א' פלוגתת ר"מ ור"י באד"ר ואד"ש ע"ש, והואל ושייך למס' מגילה לסוגי' אין בין א"ר כו' כתבתי פה על סדר סוגי' מגילה הנ"ל:

ונתעברה השנה. כ' תוס' שבתחלה לא הוה יודעים שצריכה להתעבר וכן פי' הרא"ש והטור שקראו המגילה ואח"כ ביומי נמלך ב"ד ועברו השנה ועב"י סס"י תרפ"ח שהק' כיון דלפ"ז אין נפקותא בזה"ז שהרי אין מעברין עפ"י הראי' א"כ לאיזה צורך כ' הטור דין זה כלל ותי' דמ"מ נ"מ לציבור שלא ידעו החשבון וסברו שהשנה פשוטה ואח"כ נתברר להם טעותם ע"ש משמע דפשיטא לי' דציבור שטעו דומה לב"ד שנמלכה לעבר אחר קריאת המגילה ולכאורה לא דמי אהדדי דהתם בשעה שקראו המגילה היה מיהת בחזקת אדר משא"כ בזה"ז הרי כבר נתעבר השנה מימות עולם ואדר הראשון שבט הוא בלי ספק דע"כ לא פליגי אלא בנדרים ושטרות דהולכין אחר לשון בני אדם אבל לדינא בודאי הראשון הוא שבט והב' אדר וכן משמע בסנהדרין ח"י ב' לית דין אדר ע"ש וכן כ' תו' נדרים שם ועמ"ש תו' ר"ה י"ט ב' וא"כ מנ"ל להרב"י זה ואולי יש להביא ראי' לסברת הטור והרב"י הנ"ל מדאמרינן בנדרים ס"ג ב' מכלל דרישא לאו במעוברת עסקי' ש"מ הא דפשיטא לי' דמעברא שתא וק' מנ"ל דלמא ה"ק עד ר"ח אדר עד ר"ח אדר הראשון ומיירי שנדר בשעה שעדיין לא עברו ב"ד נמצא בשעת נדרו הי' זה אדר אבל אם נתעברה השנה פי' בשעה שנדר כבר נתעברה השנה אעפ"י שהוא לא ידע מ"מ כבר עשאוהו לאדר הראשון שבט א"כ אעפ"י דאיהו לא ידע מ"מ עד ר"ח אדר השנה קאמר ומנ"ל להש"ס לחלק בין ידע בעיבורו ללא ידע אע"כ אין לחלק בכך דכיון דאיהו לא ידע ה"ל כמי שלא עברו ב"ד ויש לדחות, ואולי י"ל עוד סברא להטור דמשמע מתו' ר"ה כ"א תו' ד"ה לוי איקלע דאעפ"י שהב"ד קבעו חדש ושנה בזמנו וקהל א' טעו בו ה"ל אתם אפי' מוטעים ע"ש וה"נ דכוותי' וצ"ע:

בשלמא ראבר"י מסתבר טעמי' דאין מעבירין ע"ה. עי' לעיל ה' א' דבמידי דפרענות מצוה טפי לאחר דאקדומי פרענות לא מקדמי' לכן נ"ל דיא"צ מתענים באד"ש כדעת הרב המחבר בא"ח סי' תקס"ח ס"ז. והנה הרב"י כ' דה"ל כמי שנדר עד אדר דאם ידע שנתעברה השנה מתענה באד"ש והמג"א הק' דזהו דעת הרמב"ם דפסק כר"מ אבל בש"ע י"ד סי' ר"כ מייתי דעת הפוסקים כר' יהודה דלענין נדר סתם אדר הוא הראשון ולע"ד ליישב בתחלה נשים לב דהרא"ש והרמב"ם גרסי התם במתני' עד ראש אדר עד ראש אדר הראשון עד סוף אדר עד סוף אדר השני והק' מה בין ראש לסוף ומ"ש הר"ן והרא"ש דר"י ס"ל שני אדרים לחדש א' יחשבו ע"ש תינח לר"י אך הרמב"ם פסק כר"מ דסתם

אדר הוא הב' ומתני' בלא ידע שנתעברה השנה ומש"ה כוונתו על סתם אדר הסמוך לשבט א"כ מה בין ראש לסוף וכמו כן קשה גם להרא"ש דנהי דלפסק הלכה ס"ל כר"י ואיכא למימר דב' אדרים כחדא חשיבי מ"מ האיך בעי הש"ס לאוקמי מתני' כר"מ ובלא ידע דנתעברה דא"כ מה בין ראש לסוף. והנה ראיתי במגדול עוז על הרמב"ם שתי' דהרי קי"ל במתני' ריש פרקין עד הפסח עד שיגיע עד שיהא פסח עד שיצא וא"כ ה"נ לאיזה צורך האריך ואמר עד ראש ועד סוף ולא אמר עד אדר ונימא עד שיגיע או עד שיהא ונימא עד שיצא אע"כ כוונתו עד ראש לכל האדרים ועד סוף לכל האדרים, וצ"ל לפי דבריו דבידע דנתעברה השנה דאמרי' לר"מ דלעולם אד"ש קאמר כיון דליכא למדרש בי' לא דרשי' ואמרי' ראש וסוף לישנא בעלמא קאמר וכצ"ל ג"כ בלא ידע שנתעברה תינח האי דקאמר סוף אבל ראש למ"ל דכיון דלא ידע דנתעברה פשיטא דהראשון קאמר ובעד אדר סגי אלא ע"כ כיון דליכא למדרש בי' אמרי' מלתא בעלמא קאמר ומתני' דנקט עד ראש ה"ה נמי אי אמר עד אדר דינא הכי אלא איידי דנקט בסיפא עד סוף אדר והתם דוקא נקט נמי ברישא עד ראש ואשכחן כה"ג דתני רישא איידי סיפא עי' זבחים צ"א ב' כ"ז צריכים אנו לדחוק לדברי מגדול עוז הנ"ל אבל קשי' לי בגוי' א"כ מאי פריך מתני' דלא כר"מ מנ"ל להקשות דלמא אפי' בידע דנתעברה נמי אי אמר לישנא יתירתא עד ראש אמרי' עד ראש לב' אדרים קאמר והיינו הראשון ולא מיבעי דק' כן להמקשן מנ"ל להק' אלא אפי' להתרצן נמי ק' אמאי לא משני באמת הכי ואין לומר אה"נ דהומ"ל הכי אלא משום דאשכח כן בריתא מפורשת דבידע דנתעברה אפי' אמר עד ראש מ"מ עד השני קאמר וע"כ משום דא"א לפרושי כלל עד ראש הראשון דכיון דידע דנתעברה א"א לפרושו בלשון אדר סתם א"נ נדחוק ונימא הכי הגם שהוא דוחק לדינא עוד קשה מאי ראי' מבריתא דהרי לשון הבריתא עד ר"ח אדר וא"כ י"ל דלכן דקדק לומר עד ר"ח ולא סתם עד אדר משום שרצה לפרש שיהי' רק עד ר"ח שהוא יום ל' לשבט אע"ג דבלאה"נ קי"ל דר"ח להבא כדלעיל במתני' בפרקין דבלשון ב"א קורי' לר"ח ע"ש החדש הבא מ"מ טוב לנו לומר שרצה לברר דבריו בפי' ממה שנאמר שנתכוון על ר"ח אדר הראשון נגד הדין כיון שידע שנתעבר ולכן הוי אדר שני משא"כ במתני' דלא גרסי' עד ר"ח אלא עד ראש אדר א"כ שפיר י"ל אפי' ידע שנתעבר מ"מ מייתור לשונו דייקינן דהראשון קאמר וכנ"ל ומדוע לא משני הכי עכנלע"ד דפשיטא להש"ס דאי אמר עד אדר לר"מ ולא ידע דנתעבר ע"כ עד אד"ש קאמר דהרי כ' הר"ן לעיל ס"ב ב' ד"ה ומקשו הכא כו' דכל שאין זמנו קבוע בין בהתחלה בין במשך זמן ה"ל ספיקא ולא נחית אינש לכך (וזהו לכ"ע ולא תליא בפלוגתא דלעיל ס"א ב') ומייתי ירושלמי דמספ"ל בקבע זמן למשתה בנו אי מקרי

ספיקא הואיל ובידו לדחותו ע"ש וא"כ ה"נ הא ידוע שביד ב"ד לדחות ולעבר ולעשות מאדר סתם שבט וא"כ האי גברא דנדר נהי דלא ידע שנתעבר מ"מ הי' לו לברר לשונו ולומר עד שיהא שבט ונימא כוונתו עד שיעבור שבט ומ"ט נחית לספיקא ואמר עד אדר אע"כ אה"נ נתכוון לאד"ש אם יתעבר וכן בהיפך אם אמר עד שיהא אדר נאמר כוונתו עד שיעבר אדר הראשון דאי לא"ה הי' לו לפרש ולומר עד שיגיע ניסן אע"כ אה"נ כוונתו עד שיעבור אדר הראשון לכשיתעבר וכיון שכלל מונח באומרו עד אדר הכוונה על השני ועד שיהא הכוונה עד שיעבור הראשון א"כ ממילא באומרו ראש וסוף נהפוך הדבר באומרו ראש נתכוון להראשון היפך מאומרו עד אדר ובאמרו סוף כוונתו סוף השני. היות כן א"ש דלא קאמר הש"ס דמיירי בידע דנתעברה דהתם אכתי קשה למ"ל דנקט ראש אדר ודחק לומר משום סיפא נקטי' אבל בלא ידע דנתעבר בעי' ראש דוקא וסוף דוקא וא"ש. מעתה לא נפלאת היא ליישב דברי הרב המחבר בש"ע הנ"ל דאיהו מיירי מעד אדר ולא עד ראש אלא עד אדר וא"כ אע"ג דפסק כר' יהודה ולא כר"מ מ"מ נ"ל דלר"י אפי' בידע דנתעבר הוה הדין כמו לר"מ בלא ידע דכיון דלר"י אזלי' בתר בני אדם שקורין לאדר ראשון סתם ומ"מ לא יחלוק ר"י דבלשון תורה סתם אדר שני קאמר כמו במגלה ופורים וכמ"ש תו' בנדרים רק משום לשון ב"א א"כ מ"מ הנודר לא ה"ל למיחת נפשי' בספיקא והי' לו לפרש ולמימר סוף שבט או תחלת ניסן אע"כ כנ"ל וא"כ מודה ר"י דעד אדר עד השני קאמר והשתא דמודה ר"י בהא דעד השני קאמר א"כ ממילא הכא ביא"צ אמדי' דעת המנהג דאקדומי פורענו' לא מקדמי' והשני קאמרי ועמ"ש בסמוך אי"ה בזה כי הקצרתי פה הדבר ולהמעי' ינעם:

אלא רשב"ג מ"ט. יש לעי' מאי קושי' מ"ט דלמא ס"ל כר"מ דסתם אדר הוא הב' ולא שייך אין מעבי' עה"מ כיון דהראשון הוא שבט וראבר"י ס"ל כר"י ב' חדשי' לאחד יחשבו ושייך אין מעה"מ ורשב"ג לא ס"ל הכי וי"ל דהנה בס' התרומה שער נ"ה סס"י א' כ' טעמו של ר"י דסתם א"ר היא משום שא"א לשנה בלא אדר ומסתמא אדר א' אי"צ להזכיר בו ראשון כי התוספת שאינו רגיל אדם מזכיר כדי לברר והאחר הרגיל אדם מניחו בסתם הלכך הכתוב בסתם הוא המוקדם עכ"ל. אמנם טעמו של ר"מ מבואר בתוס' נדרים שם דהשני הוא העיקר כי בו עושי' פורים וגם הוא מכ"ט יום משא"כ הראשון הוא מל' יום וניכר שהוא שבט והא"ש כיון דסברת ר"י סברא מעלי' הוא כמ"ש בעל התרומה הנ"ל ור"מ נמי לא פליג אלא משום דקורין המגלה בב' והשתא ע"ז אנו דנין אי לקרות בראשון או בשני מה תאמר אכתי דלמא ס"ל לרשב"ג דסתם אדר הוא שני משום שהראשון הוא מל' יום ז"א דהא בהא פליגי רשב"ג ורבנן בסנהדרין י"א א' ובר"ה י"ט ב' ורשב"ג ס"ל אין מוסיפין

אלא חדש כ"ט י"ב תשצ"ג ע"ש הגם כי נראה שאינו אותו רשב"ג דשמעתין אלא הך דשמעתין הוא בן בנו של אותו דהתם מ"מ מסתמא לא יחלוק עליו ובשגם ר"פ פסק התם כוותי' וא"כ שפיר הכא בשמעתין כיון דאפסיק הלכתא כרשב"ג דשמעתין וכרשב"ג דהתם. ובזה י"ל מה דאמר רשב"י בשמעתין בתחלה קבעוה בשושן ולבסוף בכל העולם כולו וקשה וכי יסבור כראבר"י דלא כרשב"ג ותנא דמתני' ולדדהו הא אצטריך השנית לדרשא דדהו ומנ"ל דבתחלה קבעוה בשושן ויש לדחוק דס"ל כלשנא קמא מסמך גאולה לגאולה עדיף ולא אצטריך השנית אך לפי הנ"ל י"ל דס"ל כרבנן דסנהדרין התם דחדש העיבור הוא ל' יום וא"כ בלא קריאת המגילה נמי סתם אדר הוא השני ולא אצטריך לר"ג השנית משום קושיין דמעיקרא לק"מ כנ"ל מזה ראי' לפסק הרמב"ם כר"מ דלא כר"י כנ"ל וק"ל. והנה הרב בכ"מ כ' דהרמב"ם פסק כר"מ לגבי ר"י משום דמוקי סתם מתני' כוותי' וזה נ"ל דוחק דאטו מי מוקמי' דוקא כר"מ אלא מתני' בלא ידע דנתעברה וככ"ע עכנ"ל ליישב דבאמת הרמב"ם לטעמי' דס"ל ריש הלכ' גירושין דגט מאוחר פסול וא"כ צ"ע לכאורה על ר"מ מ"ט תקנו לכתחלה לכתוב אדר סתם על אדר שני א"כ מה יעשו כותבי גטין באדר ועדיין לא עברו ב"ד השנה וכתבו בו סתם ואח"כ נמלכו ב"ד ועברו השנה יהי' פירש הגט ההוא כאלו נכתב באד"ש וה"ל מאוחר ולהרמב"ם פסול הוא הלא טפי עדיף הי' שיתקנו לכתוב באדר הראשון סתם ובשני נפרש ובזה נצלנו מכל מכשול וי"ל דה"ה כ' שם פ"א הכ"ד הטעם משום גזרת מוקדם ע"ש והכ"מ הקשה מר"פ גט פשוט משמע גט מאוחר כשר ולע"ד ס"ל להרמב"ם לא חלקו בין גטין לשטרות בתקנתיהם כמבואר להדיא ב"ב ק"ס ב' ע"ש לכן בודאי למ"ד דס"ל שט"ח מאוחרים כשרים גם בגטין כשרים דטעמא דגזירה אטו מוקדמים לא אלים כולי האי. אך כ"ז אי כל שטרי מאוחרי' כשרים אך למאי דקי"ל בב"ב קע"א ב' דשטרי מו"מ המאוחרים פסולים משום דכותבים שובר נהי דמסיק התם השתא עבדי' תקנתא שיהי' שטרי מו"מ מאוחרים כשרים אפי' כתבו שובר מ"מ מוכח דבתחלת התקנה לא הי' כל השטרות שוים א"כ שפיר פסק הרמב"ם דגט מאוחר פסול ומעתה מתורצת ק' על ר"מ דר"מ מצי סבר כמ"ד אין כותבי' שובר ושט"ח ושטרי מו"מ שניהם כשרי' וה"ה לגט כנ"ל ולא נפיק חורבא לכן הניח הדבר על לשון ב"א לכתוב השני סתם דמה שיארע איחור בשטרי ממון לא אכפת לן דאתייהב למחילה. אלא דלכאורה אכתי צ"ע גם לר"מ משכח"ל מאוחר דפסול בדלא כ' לו דאקני' כמבואר ב"ב קנ"ז ב' וא"כ ה"ה שיהא גט פסול כנ"ל והדק"ל וי"ל דלר"מ דס"ל אחריות לאו ט"ס א"כ ממ"נ אי לא כ' לו אחריות כלל הא לא משתעבד כלל וכשר ואי פי' לו אחריות גם דאקני בכלל אעפ"י שלא כ' הרמ"א כן בסי' קי"ב נ"ל היינו למאי דקי"ל אין

אדם מקנה דשלב"ל ודאקני קנין מחודש הוא ואנינו בכלל סתם אחריות משא"כ לר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל א"כ בכלל סתם אחריות ולא משכח"ל אלא בפירוש בהדיא שאינו מקבל אחריות דאקנה וזהו לא שכיחא ושפיר ס"ל גט מאוחר כשר והא"ש פסק הרמב"ם דס"ל דר' יהודה מודה לר"מ גבי נדרים ולא פליג עליו אלא בשטרות משום מכשול דגטין דס"ל לר"י גט מאוחר פסול כנ"ל ולק"מ ומיושב נמי ק' הש"ך סי' ר"כ על המחבר דבהל' נדרים מייתי נמי פסק הרמב"ם ואלו בגטין ושטרות פסק כהרא"ש והא"ש דס"ל דלא פליגי אלא בשטרות אבל בנדרים כ"ע לא פליגי וק"ל:

ראיתי לכתוב עוד הפעם הסברא הנ"ל מסודר יותר כאשר כתוב פה לפניך והוא. הש"ך בי"ד סי' ר"כ הק' דברי המחבר אהדדי דלענין נדרים מייתי גם שיטת הרמב"ם כר"מ ולענין שטרות וגטין לא מייתי אלא דעת הרא"ש ע"ש ולע"ד בשים לב מ"ט פסק הרמב"ם כר"מ ודברי הכ"מ דחוקים בזה וי"ל דהנה הוא פסק פ"א מגירושין הכ"ד דגט מאוחר פסול ועי' הטעם בה"ה וכל הפוסקים פליגי עליו והכ"מ שם הקשה דבר"פ גט פשוט משמע דגט מאוחר כשר ונדחק ע"ש וי"ל דבש"ע ח"מ סי' קי"ב פסק רמ"א אפי' אי אמרי' אחריות דאקני נמי ט"ס מ"מ הני מילי בלא כ' לו אחריות כלל אך אי כ' לו אחריות ולא פרט דאקני אמרי' דלא קבלו עלייהו ע"ש ונ"ל דזהו דוקא למאי דקי"ל אין אדם מקנה דשלב"ל וקנין דאקני דבר מחודש הוא לכן אי לא פירש לא קנה משא"כ למ"ד אדם מקנה מהני גם זה והנה י"ל לפי מה דאיתא ב"ב ק"ס ב' דלא חלקו בין שטרות לגטין א"כ גם הרמב"ם מודה דגט מאוחר כשר כיון דשטרות מאוחרי' כשרים ולא חלקו בין גטין לשטרות א"כ אין לנו להמציא חדושים מלבנו לפסול גט מאוחר ולחלק בינו לשטרות וכההיא אתי' ההיא דגט פשוט שהקשה ממנו הכ"מ הנ"ל אך אנן הא קי"ל אין אדם מקנה דשלב"ל וממילא איתא לדברי רמ"א הנ"ל כשכתב לו אחרי' סתם אין דאיקני בכלל ומבואר בב"ב קנ"ז ב' דשטר בלא דאקני פסול כשהוא מאוחר וכיון שלא כללא כייל שטר מאוחר כשר ממילא הדרינן לכללין דגט מאוחר נמי פסול מטעמי' המפורשי' שם בה"ה וכ"מ וא"ש. וכה"ג ממש איכא נמי למימר לענין שטרי מו"מ דפסולים מאוחרים למ"ד כותבין שובר וכשרים למ"ד אין כותבין שובר כמבואר בב"ב קע"א ב' ואנן קי"ל כותבי' שובר ע"ש וא"ש ג"כ. הנה כי כן מיושב פסק הרמב"ם דפסק כר"מ דנדרי' לגבי ר"י דס"ל ר"י נמי לא פליג לענין לשון ב"א ונדרי' וכר"מ ס"ל ומ"מ לענין שטרות פליג דיש לעשות תקנה בהיפוך מלשון ב"א שלא יארע מכשול בגט שיכתבו באדר קודם שעברו ב"ד ויכתבו בו סתם ואח"כ ימלכו ב"ד להתעבר ויהי' מאוחר למפרע כיון שכתב בו אדר סתם לכן עדיף לתקן בהיפוך שיכתבו הראשון סתם אמנם ר"מ ס"ל אין כותבין

שובר ואזל נמי לטעמי' דאקני משתעבד אפי' בלא פי' רק אחריות סתם כנ"ל (אע"ג דס"ל אחריות לאו ט"ס מ"מ בפירוש לו אחריות גם דאקני בכלל) וא"כ כל המאוחרי' כשרים וה"ה לגט ואין כאן מכשול באיסורא רק ממון דאתיהב למחילה אך ר' יהודה נהי דס"ל להדי' בב"ב ק"ע ב' אין כותבין שובר מ"מ ס"ל אין אדם מקנה דשלב"ל ומשכחת מאוחר פסול כנ"ל וה"ה לגט מאוחר וממילא יתוקן כתיבת שטרות כנ"ל ולעולם בנדרים מודה לר"מ וא"ש פסק הרמב"ם כר"י ומיושבים נמי דברי המחבר כנ"ל ודוק:

דף ז.

שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות. יל"ד מה כתבוני ועוד מה הקנאה ופרש"י דחוק ועוד מהו כבר כתובה אני הל"ל כתובה אנו הנה אמרו טעם על מה נקראת מגלת אסתר ע"ש שהי' אז בהסתר פנים לכן לא היה נס מפורסם כמו בפרעה וסנחרב אלא הכל בטבע ואמרו שזה הטעם בעצמו שלא נזכר במגלה שם שמים מפני שהי' בהסתר אך הראב"ע כ' טעם אחר שלא נכתב שם במגלה שלא יעתיקוהו הפרסי' ויכתבו במקום השם הקדש שם ע"ז והנה אם יודע זה הטעם להפרסי' יהיה קנאה עלינו אך אם המעשה כבר נכתב בספר דברי הימים שלהם קודם שכתבוהו חכמים למה להם להעתיק המגלה וע"כ יבינו מה שאין כתיב בה שם אינו מפני העתקה שלהם כי אין לחוש לזה רק מטעם אחר והא"ש שאסתר שלחה כתבוני דייקא על שמי אסתר בהסתר פנים בלי שם והשיבו חז"ל זה א"א כי הפרסי' יאמרו שעשינו כן מפני ההעתקה שלהם נמצא שאנו מטילים קנאה עלינו והשיבה כבר כתובה אני למלכי מדי ופרס ולא יצטרכו להעתיק המגלה וממילא יבינו שלא מפני זה עשינו כזאת ואין כאן קנאה ודוק:

כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה. פי' כתב היינו מ"ש כאן שעלי' כתיב כתב לך הדברים האלה כי עפ"י הדברים האלה כרתי אתך ברית וגו' זאת הוא משנה תורה דעלי' אתמר וזאת התורה אשר שם משה וגו' זכרון דברי הנביאים שלא הוסיפו ופחתו אתורת משה כ"א באו להזכיר העם על שמירתה וכן מסיים סוף ספר נביאי' זכרו ת"מ עבדי בספר זה מגלת אסתר שנקראת ספר לקמן ועי' מה שנתקשה בזה בטו"א:

אסתר אינה מטמאה א"ה. עתוד"ה נאמרה כו' ויש לעי' דהאי מזמור אילת השחר אינה מפורש דמשתעי באסתר כלל רק מדקרי אילת השחר והיינו הנס האחרון דומה לשחר שהוא סוף הלילה וא"כ אה"נ למ"ד לא ניתן לכתוב קאי אנס דסנחרב שהי' הנס האחרון קודם לאסתר ומאי פריך התם למ"ד לא ניתן לכתוב מאי איכא למימר דלמא הוא מוקי לי' בנם אחר וי"ל דמ"מ לא מיקרי נס אחרון כיון דאיכא מגלת אסתר אחריו שניתן לכתב

מדרבנן מיהת ונהי דמשום הא לא מיקרי מגלה ניתן לכתוב כיון דמרבנן בעלמא הוא מ"מ גם הנס שלפניו לא נקרא נם האחרון כיון דאיכא אחריו מגלת אסתר שניתנה לכתב מדרבנן בשרטוט טפי מחנוכה ויש לכוון כ"ז בכונת התו' והמרש"א נדחק וק"ל:

נאמרה לקרות ולא נאמרה לכתוב. נלע"ד דנאמרה לקרות היינו לספר המעשה בכל שנה דוגמת יציאת מצר' בליל פסח בלי סדר וכוונה כ"א כל א' יספר באר היטב לבני ביתו עובדא הכי הוה דאלת"ה אלא שמצווה עלינו עפ"י רה"ק לקרות ממש אלו הדברים בלי תוספת וגרעון רק שלא לכתבן איך יאמר אגרת וספר דמני' נלמד דבעי שרטוט וגידין והלא לא ציוה לכתבן כלל אע"כ ברה"ק לא נאמרו אלו הדברים כלל לדעת שמואל ועי' לקמן בסמוך:

תניא רא"א אסתר ברה"ק נאמרה כו' ויודע הדבר למרדכי. בט"א הק' איך יחוייב מזה שהמגלה ניתנה ברה"ק הואל ושמש מרדכי ברה"ק הלא גם גבי אסתר כתי' ותלבש אסתר מלכות ודרשי' שלבשתה רה"ק ומנינן לקמן בז' נביאות ולא מייתא מינה ראי' וכן שלמה השתמש ברה"ק בלי ספק ואפ"ה פליגי בקהלת לעיל בסמוך ולע"ד נ"ל ליישב דלכאורה כל הני תנאי לא פליגי אהאי פלפלא חריפתא דשמואל קיימו למעלה מה שקבלו למטה אלא משום דהתם לא משמע שניתנה לכתוב דהרי שמואל מרא דהך מילתא ס"ל נאמרה לקרות ולא לכתוב והנהי תנאי כולהי ס"ל ניתנה לכתוב ושפיר מייתי אי הי' מצוה עלינו ברה"ק לספר בכל השנה מעשה הנס באר היטב כמוכח מקיימו וקבלו איך אתו רבנן ותקנו לקרות בזה הלשון דוקא ויאמר המן בלבו ולא הודיענו מי הגיד לנו שאמר כן בלבו או מי הודיע למרדכי סוד בגתן ותרש וא"כ לא נצא י"ח כפי המצווה מרה"ק לספר הכל באר היטב וגלגול וסבות כל דבר ודבר אע"כ שרה"ק ציוה לנו זאת הקריאה בעצמתה כצורתה וכלשונה זע"ז דחה הש"ס דהיינו באר היטב שהרי יובן ממילא דלא הוה אינש דחשיב למלכא כו' וכן גבי בגתן ותרש יובן שמרדכי הבין בע' לשון שע"כ נקרא בלשן כמבואר במנחות ס"ה א' שבלל לשונות ודרשן ועי' במס' שקלים פ"ה ה"ב:

קיימו למעלה מה שקבלו למטה והיינו דסמיך וקבלו להיהודי' פי' קיימו למעלה וקבלו היהודי' ומדאקדים קימו לקבלו שהוא שלא כדרך ע"כ מרמז נמי למ"ש תו' קימו מה שקבלו כבר דומי' דקבלת התורה מקדימת נעשה לנשמע ועמ"ש בחי' למס' שבת ובספ"ג דשבועות ודוק:

וזכרם לא יסוף מזרעם. הק' תו' מ"ט לא מייתי קרא דר' יוסף ובדרוש הארכתי והעיקור מרישי' א"ל מסברא כי מצות שמחה ומשתה לא יעברו דמש"ה י"ט לא קבלי כי חששו שמא יבוא דור אחר ולא יקיים ויהי' עונשם קשה לכן קבלו רק שמחה ומשתה קרוב

לודאי שיקיימו ואין ראי' מהך רישא אך מוזכרם שהוא קריאת המגילה מזה ראי' גמורה אך ר"י דמייתי מרישא דקרא לטעמי' אזל דס"ל לעיל תר"י שמחה משתה וי"ט מלמד שאסור בעשיית מלאכה משמע דס"ל הכי להלכתא דאל"ה הול"ל שאסר להם בעשיית מלאכה אע"כ ס"ל קבלו עלי' וא"כ מוכח שפיר מרישא דקרא ודוק:

דף ז:

נגה ולא אתו רבנן כו' ולא הוה אפשר למיכלה באורתא. בהגמ"נ הוכיח מכאן שגם בפורים רגילים ללמוד לפני רבם דלא כמהרי"ל עמג"א סי' תרפ"ו סק"ב וצ"ע דלטעמי' אזל רב כהנא דס"ל אפשר למיכל באורתא משא"כ לדידן וצ"ע:

דף ח:

ורמינהו מקרא שכתבו תרגום. צ"ע דלמא מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכ' מקרא גרע משארי לישני מדהקפיד הכתוב אהנהי ב' תיבות דוקא דלהוי תרגום ובשגם דלא נדע ונבחין מה בין קריאת יעקב ללבן אם לא נכתוב גלעד ויגר שהדותא וי"ל דמדהתיר רשב"ג יונית ועיקר טעמי' משום דס"ל דמן התורה נכתב בכל לשון ורבנן אסרו ושיירו יונית משום שנעשה בו נס בתלמי המלך והא דמייתו לקמן מקרא דיפת אלקי' ליפת אסמכתא בעלמא הוא (מיהו ר' יהודה ס"ל דוקא בתורה התירו וכעין מעשה שהי' ורשב"ג ס"ל דבכל הספרי' התירו עי' בט"א ונ"ל דר' יהודה אתי' כר"ח בן עקבי' חגיגה כ"ג א' דלא אסרו אלא בירדן וספינה וכמעשה שהי' ורשב"ג כרבנן ועי' במס' שבת ס' ב') וזה הפי' משמע קצת בלשון מתני' מדקאמר לא התירו שיכתבו אלא יונית משמע שחכמים התירו וע"כ איסורא דרבנן התירו ולא איסור תורה וא"כ ע"כ מתיר נמי יונית אפי' יגר שהדותא שהרי לתלמי נכתבה כל התורה כפי הלשון שהבין הוא ומדרשב"ג נשמע לרבנן דאין לחלק בכך. אני"ל דהמקשן פי' כך לשון הבריתא מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכ' מקרא וזה הי' כ' עברי אינו מטמא את הידי' אבל אי הי' כ' אשורית מטמא הידי' אע"פ ששונה ממקרא לתרגום ומתרגום למקרא ולא אכפת לן בהא דיגר שהדותא ולא הקפיד רק משום ששינה כתב ולשון ונקט תרגום לרבותא אע"פ שחלקה לו התורה כבוד בכמה מקומות וכן לשון עברי שהיה משתמשים בה מקדמת דנא עי' סנהדרין אפ"ה כיון ששינה כ"כ פסול ובמתני' מוכח דאפי' בשינה שניהם נמי כשר דהרי לרשב"ג ע"כ כשר בשינה שניהם ליונית דומי' דתלמי שלא הבין לא כתב הקדש ולא לה"ק וע"כ שינו שניהם וכה"ג מכשיר רשב"ג ואפי' אי מפיק לי' מיפת אלקי' ליפת והוה דרשא גמורה מ"מ שם אין

לחלק בין כתב ולשון יפה של יפת וע"כ מכשיר בשניהם ולא שמענו דרשב"ג מקיל טפי מת"ק אע"כ דת"ק מכשיר בכל לשון אפי' בשינה גם הכתב וקשה מבריתא וא"ש. אך לפ"ז מאי משני רבא בגופן שלנו הא מתני' ע"כ לא מצי איירי דוקא בגופן שלנו כמוכח מהג"ל גם במאי דמוקי' הבריתא בגופן שלהן קשה קצת דדישא מקרא שכתבו תרגום משמע שכ' הלשון והכתב תרגום דהיינו גופן שלהן ודומי' דהכא תרגום שכ' מקרא בכה"ג שהלשון והכתב מקרא ולמה יפסל כיון דמיירי בכתב מקרא דהיינו גופן שלנו מיהא לזו י"ל כמש"ל דס"ל דה"פ מקרא שכ' בלשון תרגום כו' וכתב עברי שזה הי' בכתב עברי א"מ הידים והיינו גופן שלהן ואכולי בריתא קאי אך לפ"ז לא מקשה אביי מדקתני עד שיכתבנו אשורי' דלמא אדלעיל קאי כשיכתבנו אשורית אז כשר מקרא שכ' תרגום משום דהוה גופן שלנו וי"ל דהא דמשני ומוקי למתני' בגופן שלנו לאו דוקא אלא בגופן שלנו כשר בכל לשון משא"כ גופן שלהן שאינו כשר כ"א כל כתב בלשונן שלו כגון כתב ארמית ללשון ארמית וכדומה וזהו לא הוצרך רבא להזכירו משום דנשמע מדרשב"ג דמתיר לשון יונית בכתב יונית ומיני' נשמע לת"ק בכל הלשונות בכתב שלו וגופן שלנו שרי בכל הלשונות ובהכי איירי מתני' אבל ברייתא איירי בגופן שלהן פי' בכתב שאינו מיוחד לאותו הלשון וזהו מדוקדק מאד בבריתא דקשה כפל לשון הבריתא מקרא שכ' תרגום ותרגום שכ' מקרא ולא הול"ל אלא תרגום שכ' מקרא פסול אע"ג דעלוי עלי' ומכ"ש מקרא שכ' תרגום דגרועי גרעי' וכה"ג מדייק הש"ס בשבת גבי מם פתוחה וסתומה ע"ש והא"ש דהנה יגר שהדותא נכתב בכתב מקרא ולשון תרגום ואזל איהו ושינה שניהם שהמקרא היינו הכתב שראוי להיות מקרא כתבו תרגום והתרגום שהוא הלשון שראוי להיות תרגום כ' מקרא וזהו פסול דהשתא שינה הכ' והלשון ואינו כ' מקרא והבן זה מאוד והשתא שפיר דחאו אביי מסיפא עד שיכתבנו אשורית דע"כ לאו אריש דוקא קאי דמאי ארי' שיכתבנו בכתב אשורי' כשר ה"ה כשיכתבנו בלשון תרגום נמי כשר דהא עביד ב' שינוי' ובהיסר האחד יהי' איזה שיהי' כשר ואיך תלאו באשורית ודוק כי הקצרתי:

מקרא שכתבו תרגום. אין זה שם לשון ידוע דכל לשון המתורגם בלשון אחר נקרא אותו הלשון תרגום ואפי' אם יהי' דבר א' נכתב בלע"ז ותרגמנו בלה"ק יהי' לה"ק תרגום לאותו הלשון אלא הואל ואונקלס תרגם התורה ארמית והוא התרגום המורגל אצל חז"ל קראו ללשון ארמית תרגום פי' לשון שבו נתרגמה התורה והיינו מ"ש רש"י ד"ה אי רשב"ג אמאי קתני בברי' עד שיכתבנו אשורית עכ"ל ולא פי' מרישא דקפסיק ותני משמע בכל תרגום אפי' יונית אע"כ כמ"ש דאע"פ דמלה תרגום יוצדק אכל לשון מ"מ סתם תרגום

דבריתא אארמית קאי ומה"ט נ"ל גי' מהרש"א אליבא דהתו' עד שיכתבנו אשורית וקאי נמי אהלשון דאלת"ה דלמא לעולם בריתא כרשב"ג וה"ק מקרא שכ' תרגום ותרגום שכ' מקרא בגופן שלנו א"נ כ' עברי ופסל אפי' לה"ק עד שיכתבנו בכ' אשורית והשתא לק"מ מלשון יוני דהא מרישא דמיירי מלשון לק"מ דתרגום הא דפוסל ולא יונית ומסיפא עד שיכתבנו לק"מ דמיירי מכתב ולא מלשון אע"כ כגי' תו' עד שיכתבנו אשורית ואלשון נמי קאי ולמעוטי יונית וק"ל ועמ"ש בסמוך אי"ה:

דף ט.

עד שיכתבנו אשורית. פשיטא לי' לאביי דבכתב איירי (אפי' אי לא גרסי בברי' כתב אשורית) משום דבלשון אשורית לא מצי איירי דמאי פסקא דהאיכא נמי כמה פרשיות דנכתבות דוקא תרגום ולא אשורית ודברי מהרש"א בתו' ד"ה עד צ"ע:

תפילין ומזוזות מ"ט משום דכתיב בהו והיו. לכאורה לא תלי' זה בהכי ואמתני' הו"מ להק' כן מיהו לפמ"ש לעיל בסמוך איכא למימר דעד השתא ה"א דמתני' שרי לכתוב ספרים אפי' בגופן שלהן אם הלשון והכתב מענין א' והשתא הא דהקפיד בתפילין עד שיכתבנו אשורית איכא למימר דאכתב לחוד קפיד ומשום דכתיב וכתבתם שתהא כתיבה תמה כדדרש בפ' הקומץ אבל אביי דמפרש הבריתא דמקפיד אכתב ולשון דאפי' בגופן שלנו פוסל מקרא שכ' תרגום כו' ומוקי לה בתפילין וע"כ לאו מוכתבתם נפקא דאין זה ענין ללשון אע"כ מוהי' בהוייתן יהו:

והיו בהוייתן יהו. רש"י פי' דהיינו והי' הדברים ובט"א הק' ע"ז דהאי קרא קאי אק"ש שלא יקרא למפרע אבל יוצא הוא בקריאת כל לשון וא"כ נהי נמי דילפי' מני' נמי כתיבת תפלין מ"מ היינו שלא יכתב הפרשיות למפרע אבל שיהי' בלה"ק מנ"ל ולולי דברי רש"י ז"ל הייתי אומר דוהי' הדברים קאי אק"ש לחוד ולא אתפלין כלל והכי משמעותי' דקרא דקאי אהדברים שקורא אך והי' דשמעתין היינו והי' לטטפת דקאי אתפלין ובודאי דליכא למילף מני' אלא או שלא יכתוב למפרע או שיהי' בלה"ק ולכאורה מוכח דקאי אכתיבה למפרע דאי אלה"ק מ"ט כתבו בפסוק השני גבי תפלין של ראש ולא גבי לאות על ידך אע"כ קאי אכתיבה למפרע ואי הוה כתב והי' גבי לאות על ידך ה"א דוקא הכי דמשתנה ענינא כגון ישראל שמע וכה"ג פסול למפרע אבל תיבת ולטטפת שפירושו טט בכתפי שתים פת באפריק' שתים א"כ ה"ל כאלו כתי' שתים שתים (עי' כה"ג מס' תמיד כ"ז א' ולאסופי שתים שתי' לחד לישני ע"ש) ומה לי כותב טט פת או פת טט ה"א דמותר לכתוב למפרע קמ"ל והי' לטטפת אפי' תיבה זה נמי יהא בהוייתו ומוכח דעיקור

קרא אשלא יכתוב למפרע אך מ"מ מוכח שאסור לשנות הכתב דאלת"ה מ"ט הקפיד שלא יכתוב פת במקום טט הלא בלאה"נ יכול לשנות בכל לשון שירצה והרי אלו יכתוב במקום טט שהוא שתים בכתפי יכתוב תרי בארמי (או טאוס בלטיין) וכדומה הי' כשר ולמה יגרע לשון אפריקי שלא יכתוב פת במקום טט אע"כ שינה הלשון פסיל ומוכח הכל וא"ש ועי' בסמוך אי"ה:

מאי תרגום שכ' מקרא איכא. צ"ע אלמא לא האיכא לטוטפת דמפרש ר"ע בפ' הקומץ ל"ד ב' טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים ואולי לא הי' קורא לזה תרגום כי סתם תרגום הוא לשון ארמית שבו תרגם אונקלס הגר את התורה אבל מ"מ ק' דהרי לר' ישמעאל דפליג התם אר"ע ע"כ מפרש טטפת כמ"ש תוס' התם ד"ה לטוטפ' שהוא לשון הבטה כמו דאמרי' שפיל ואזל בר אוזא ועיני' מטייפין וא"נ כמו טטפת וסרביטין במס' שבת פ' במה אשה שזהו תרגום בלי ספק והלא הבריתא מצי אתי' כר' ישמעאל ומאי קושי' וי"ל דבס' ט"א הק' דבק"ש נמי דרשי' לקמן פ"ב והי' בהוייתן שלא יקרא למפרע ואפ"ה נקרא בכל לשון כדלקמן והכי דרשי' מוהי' דבלה"ק דוקא הא בעי' נמי לשלא יכתבנה למפרע כדקי"ל באמת ומשני דבק"ש רחמנא כתב שמע ישראל בכל לשון שאתה שומע וזהו דוחק חדא דבתפלין נמי כתי' הך שמע גופא דקרינן בק"ש ועוד דנימא דשמע גילה לן דלא נדרוש בהוייתן אלא אלמפרע ולא אהלשון לכן נלע"ד דוהי' הדברים האלה מיני' דרשי' בהוייתן לק"ש שיהי' הדברים על לבבך בהוייתן ולא למפרע ואידך קרא והי' לטטפת איהו קאי אלמפרע דתפילין דלא יכתבנו אלא בהויותן ומדנטר עד הכא ולא כתב והי' ברישא דקרא בתפלין של יד ש"מ דאפי' טטפת לא יכתב בהיפך פת טט אע"ג דפת הוא שני' באפריקי וטט בכתפי וא"כ מאי איכפת אי אקדמי' להאי או להאי מ"מ אשמועי' שלא ישנה והשתא מוכח ממילא דאין וכתבת אלא בהאי לישנא ממש דאל"ה כיון דמותר לכתוב בכל לשון למה יגרע לשון אפריקי דלא ישנה לכתוב במקום טט פת ובמקום פת טט שהרי נכתב בכל לשון אע"כ דלא ומיישב ק' הט"א הנ"ל דממילא מוכח ומיושב נמי קושיתינו דמוכח ע"כ דאתי' בריתא כר"ע מדנפיק לבריתא מוהי' בהוייתן יהו (ולא מוכתבתם כמ"ש לעיל בסמוך) אע"כ דאצטריך למפרע ע"כ ס"ל כר"ע וא"כ קשה מאי תרגום איכא דהאי טטפת לשון אפריקי הוא ולא תרגום שסתמו לשון ארמית בכל מקום והיינו דסמיך הך קושיא דמאי תרגום איכא לבתר שאמר הך דוהי' בהוייתן וק"ל. והיינו נמי דדקדק השתא לפרש דבתורה איכא יגר שהדותא משום דבלא"ה נמי משכחת טובא ויבן את הצלע אר"ע בכרכי הים קורין לקלעיתא בנייתא אשר כריתי לי אר"ע בכ"ה קורין למכירה כירה צפנת פענח פי' רוב המפרשי' שהוא לשון מצרי

אבל השתא בעי לאשכוחי לשון תרגום ארמית דוקא קאמר בתורה משכחת כה"ג ביגר שהדותא ולא זולת אבל בתפלין לא משכחת כלל ודוק:

בשלמא תורה איכא יגר שהדותא. י"ל דה"ק אי הוה"ל דתורה לאו יגר שהדותא קאמר אלא אשר כריתי לי שכן קורין בכרכי הים למכירה כירה א"כ ה"נ ה"א בתפלין נמי נימא תרגום שכתבו מקרא שכתב במקום טט פת שתים שתים אבל האמת שא"א לפרש תרגום שכתבו מקרא אלא בתרגום ארמית ששארי לשונות לא נקראו תרגום וע"כ תורה צ"ל יגר שהדותא דזולת זה לא ימצא ארמית בתורה א"כ ק' תפלין מאי איכא למימר הא טטפת לאו תרגום ארמית הוא. ובזה י"ל סדור לשון הש"ס תפלין מ"ט כו' בשלמא תורה כו' וה"פ בהקדים שכ' תו' מנחות למאן דפליג אר"ע ולא ס"ל טט בכתפי שתים איהו מפרש טטפת לשון הבטה כמו שפיל ואזיל בר אוזי ועיני' מטייפין ע"ש ל"ד ב' והשתא הומ"ל דבריתא בתפלין איירי וכמ"ד טטפת מלשון ועינ' מטייפין וה"ל לשון תרגום ארמית ולק"מ מש"ה הקדים המקשן ואמר תפלין מ"ט ע"כ משום דכתיב והי' פי' והי' לטטפת כמ"ש לעיל בדבור שלפני וק' דלמא אשלא יקרא למפרע לחוד ומנ"ל שיכתבנה בלה"ק וע"כ כנ"ל דממילא מוכח תרוי' וכמש"ל באריכות והיינו דוקא לר"ע דמפרש טט בכתפי ב' כו' ואין כאן לשון ארמי וק' שפיר בשלמא תורה כו' אלא תפלין כו' ועמ"ש בסמוך אי"ה:

יגר שהדותא. עמ"ש תו' ולע"ד הכרח לפרש"י דהי' ק' לו מ"ט נקט שהוא דוחק דמאי ארי' משום שהוא תרגום וכ' מקרא אפי' מקרא ומקרא כה"ג נמי פסול כגון אי הי' משקר וכותב בריאות יום שני ביום ראשון וכן בהפוך בודאי הי' פסול שהוא שקר מוחלט וה"נ משקר וכותב שיעקב קרא לו ולבן קרא לו גלעד וא"כ מאי ארי' תרגום שכ' מקרא טפי ה"ל להש"ס לומר אשר כריתי לי כנ"ל אע"כ משום ק' תוס' שאלו הי' חסר אותו התיבה אין בכך כלום ולא שייך בכה"ג מגרע גרע אלא ב דמשקר אז גרע משלא נכתב כלל. והתו' נראה דס"ל אכתי נימא כריתי לי ומשום דגרע והטעם דהנה צריכים להבין לענין מאי קאמר דס"ת פסול או כשר בכל לשון ודוחק לומר דלענין ס"ת שכותבין למלך או לכ"א מישראל דלמה לא יכשר בכל לשון שמבין ולשי' רש"י דר"פ הקורא למפרע דס"ל דקריאת התורה מן התורה א"ש דצריך ס"ת כשרה לזה אבל לתו' ורשב"א שם משמע אין שום קריאה בציבור דאורייתא ומשמע אפי' פ' זכור אינה מה"ת בציבור ושיהי' אותה הפרשה דוקא רק יזכור כך המעשה שהי' עמ"ש מג"א ססי' תרפ"ה א"כ למאי הלכתא אמר דנכתבי' בכל לשון או לא עכ"נ דמשמע מתו' ב"ק ג' ב' ד"ה כדמתרגם וגו' דלמאי דקי"ל דאין ס"ת כשר בשארי לשונות ה"ל שארי לשונות כמו דברים שבע"פ

וקי"ל עפ"י הדברים האלה דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבן וכן בהיפוך עי' גטין ס' ב' ע"ש והשתא לת"ק ה"ל שאר לשונות כמו דברים שבכתב ואי אתה רשאי לאומרם ע"פ ולרשב"ג ה"ל תורה שבע"פ ואי אתה רשאי לכותבן והשתא אי כותב במקום כריתי קניתי הרי מגרע שכותב דברים שבע"פ בתורה שבה נאסר לכתוב כן וה"ל לומר כריתי אע"כ לא הומ"ל הכי משום שסתם תרגום היינו ארמית וכמ"ש לעיל וא"ש וק"ל:

נושא בני אדם. פרש"י שלא יאמר וכי לא הי' לו סוס וכן הוא בע"ז ד' ב' ששאלו כן לבלעם מ"ט לא רכבת אסוסי':

ואל זאטוטי ב"י. ישוב ק' תו' כתבתי בח"ת פ' משפטים בקונטרס חכם חרשים משנת תקנח"ל:

דף י.

ומ"ט קא הדר בי' משום ק' דר"מ. עמ"ש תוס' דכ"ע מודו דמשבאו לירושלם נאסרו הבמות ולא הי' להם שום היתר כו' ע"ש ומ"מ ק' ראשונה של תו' לא נתיישבה עדיין כמ"ש מרש"א ולולי דבריו י"ל כמ"ש תוס' קודם לזה דמשנתינו מדרבנן קאמר דגזרו טומאה על ארץ העמים ור' יצחק מדאורי' קאמר וק"ל:

תוד"ה ומ"ט הק' וכי לא ידע בתחלה המשניות ועוד מ"ט לא אמר אנא דאמרי כי האי תנא ותי' דלכ"ע אין מקריבין בזה"ז אלא דלמ"ד קלע"ל מקריבין במקום מקדש מיהת ולאידך מ"ד אפי' במקום מקדש לא מקריבין ולכן לא הוה מצי למימר אנא דאמרי כי האי תנא מיהו בתחלה לא חייש להני משניות משום דהוה ס"ל דלמ"ד לא קלע"ל מקריבין בזה"ז בבמה ממש ואנא דאמר כי האי תנא ולבתר שהקשה לו ר"מ ממתני' ולא חייש לתנאי משום דפשיטא דע"כ לא פליגי אלא במקריבין במקום מקדש אבל בבמה לכ"ע לא קרבי איהו נמי הדר בי' ומיושבי' ב' ק' תו' כנלע"ד דלא כמרש"א וק"ל. ודע דשיטת תו' הלזה זהו דעת רש"י בשבועות ט"ז ב' ד"ה קדושת עולם שאין אחריה היתר במות עכ"ל ומסולק מעליו ק' תו' שם ד"ה קדושה כו' ע"ש וכאשר רמזתי' בחידושי שם וצ"ע בתו' דחולין י"ז א' ד"ה וכ"ש כו' דלא מקשה מידי וגם זה כתבנו כבר בחדושינו למס' חולין ואולי י"ל דע"כ לא נחתינן לחלק במ"ש תו' הכא אלא לפי הה"א דר"א ס"ל לא קלע"ל מדעשו קלעו' להיכל דאסור להקריב בלא חומה ואפ"ה ס"ל בשבועות דקדושתו קדושת עולם והיינו שאסור להקריב בבמות בזה"ז וכפרש"י התם וע"כ לחלק בכנ"ל ושפיר תי' תו' דהכי ס"ל לר' יצחק ולרב מרי אבל למסקנא דאמר לי' רבינא לר' אשי

דלר"א קדשה לע"ל ותנאי היינו ר' ישמעאל ב"ר יוסי לא מחלקי' בהכי כלל ומאן דפוסל להקריב בזה"ז מתיר נמי בבמות ושפיר הקשו בחולין כנלע"ד וצ"ע ודוק:

דכ"ע כו' קידשה לע"ל ומר מאי דשמיע כו'. בתו' מק' מפ"ק דחגיגה דס"ל לר"א לא בטלה ועי' בשבועות ט"ז א' תוד"ה דכ"ע דמשנו דלענין תו"מ בטלה ולקדושת מחיצה לא בטלה והכי לא מצי לשנויי הכי משום מ"ש בד"ה למה מנו כו' לחלק בהיפך וזהו שיטתם במכות י"ט א' ד"ה ואי כו' וצ"ע לישב ואולי לפי מה שבארתי שם בשבועות דמש"ה ל"ב קדושת מחיצה דרחמנא רבי' אשר לו חומה אעפ"י שאין לו עכשיו והיתה לו קודם לכן וא"כ התו' בשמעתין ד"ה למה כיונו דאי לא הבי' הנך תנאי דאשר לו חומה ה"א דקדושת ארץ עדיף מקדושת חומה אבל לקושטא מודו למ"ש תו' בשבועות מיהו במכות דהעלו כן במסקנא צ"ע:

מצאו את אלו וקידשום. הך קידוש היינו כמפורש במתני' רפ"ב דשבועות ולא מיבעי למ"ד התם י"ז ע"א מכל אלו תנן א"כ מתקדשה בע"א סנהדרין לחוד והך דס"ל לא קידשה לע"ל ע"כ די לו באחד מכל אלו כמוכח התם אלא אפי' אי הוה בעי' כל אלו אש"נ לפמ"ש שם ט"ז א' תוד"ה וכן תעשו כו' דלא בעי' כל אלו רק להתחייב כרת אכניסת מקדש כמו שהי' בח' למילואים שנאמרה פ' טמאים שאז הי' כל אלו אבל לקדושה להקריב סגי בסנהדרון לחוד א"כ מכ"ש לקדושת בתי ע"ח דקילו ואפי' לפשטות הסוגי' דלעולם דבעי' כל אלו ממש מ"מ משכחת הכא נמי לחמי תודה דבתחלת כניסתן הותרו הבמות והקריבו תודה בכל מקום שהוא אע"ג דדבר הנאכל בה ויצא ממנה נפסל ואזי לא הי' נפסל ביוצא כיון שהותרו הבמות וכל המקומות שוין מ"מ ע"ש ט"ו א' תוד"ה ויוצא ממנו ודוק:

דף י:

ויהי ביום הח'. לא הומ"ל מוהי' ערב ויהי בקר יום א' דלמא אה"נ לא הוה בי' שמחה כ"כ כיון שצפה ברשעי' וגנז אור ימי בראשית אבל השתא מדתלי שמחת חנוכת המשכן בשמיני בששת ימי בראשית ש"מ דהוה שמחה וק"ל:

אחרים משיש. הכונה שלטובותינו עושה זאת שישמחו אויבינו כדי שישיב אפו ממנו מהרה ע"ד בנפול אויבך אל תשמח כו' והשיב מעליו אפו וכתי' אל תשמח אויבתי לי כו נפלתי קמתי:

בעה"י מה שחנני ה' בסיומא דמס' מגילה פה דרעזניץ יום ד' כ' אדר תקנה"ל:

משה תיקן להם לישראל שיהיו שו"ד. עבר"ן שהק' ממאי דקי"ל פ"ק דפסחים שו"ד ל' יום קודם והנה באמת לא הבנתי ק' הר"ן בזה שהרי הש"ס הקשה לעיל ד' א' מאי ארי' פורי אפי' י"ט נמי וכ' תוס' אפי' ו"ט שדורשי' ל' יום קודם נמי דורשים ביומו א"כ מוכח דסד"א כיון דדורשין קודם לא ידרשו ביומו וא"כ לק"מ ק' הר"ן דמדאורייתא דורשין ל' יום קודם ולא ביומו ואתא משה ותיקן שגם ביומו ידרשו ולק"מ ק' הר"ן והנה הפר"ח בא"ח סי' רכ"ט דחה תי' הר"ן ותי' הרב"י שם והעלה שהמחוור כמו שתי' הוא ז"ל דהל' פסח בפסח היינו מזמן הפסח ואילך וסמך אאידך ברייתא דת"ק ורשב"ג דזמן הפסח הוא מל' יום קודם ואילך ודבריו תמוהים דאכתי לא תי' אמאי תיקן משה זה הלא דאורייתא הוא שיהי' דורשין ל' יום קודם דנפקי מקראי פ"ק דפסחים אבל לפמ"ש לעיל ניחא דאהני תקנת משה אי"ט עצמו והיותר נראה דנ"מ מתקנת משה טובא דהנה נסתפקתי במה דקי"ל אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אע"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין אם זהו דוקא בקו"ע אבל בשוא"ת יכול לבטל דהרי יש כח ביד חכמים לעקור אפי' ד"ת בשוא"ת מכ"ש דברי ב"ד חבריהם או דלמא חמירא דברי סופרים יותר מד"ת ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו כלל אפי' בשוא"ת אם אינו גדול ממנו ולכאור' כן נר' דחמירא דברי סופרי' בהא מדאמרי' לעיל ריש מכילתן מכדי הנהי אנשי כה"ג תקנינהו הא אין ב"ד יכול לבטל כו' ע"ש ואי איתא דבשוא"ת יכולין לבטל א"כ מאי קושיא דלמא לעולם אגשי כנה"ג י"ד וט"ו תקנו ותו לא ואתו רבנן ופטרום לכפרים מקריאת י"ד ויש כח בידם לפטרם בשוא"ת ומה שחייבום לקרות בי"א י"ב י"ג אין זה נגד אנשי כה"ג דמאי אכפת להו אם יקראו או לא כיון שיש כח ביד ב"ד לפטרם מקריאת י"ד כיון שהוא שוא"ת אע"כ דאפי' בכה"ג נמי אין כח בידם לפטרם אפי' בשוא"ת והא"ש דנ"מ טובא במה שתיקן משה שלא יהי' ב"ד יכול לבטל דרשת י"ט משא"כ הא דל' יום קודם שיכול ב"ד לבטלו דיש כח בידם לבטל דבר מן התורה בשוא"ת וא"ש ובזה ישבנו מה שקשה לכאו' לפמ"ש בפר"ח דבפורים בין בי"ד בין בט"ו לא ישאלו בשל פסח אעפ"י דבצרי להו ל' יום דפסח ע"ש וא"כ מה מקשה הש"ס מאי ארי' פורים אפי' י"ט נמי דלמא הא קמ"ל דידרשו בפורים ולא בפסח כמ"ש הפר"ח ולפי הנ"ל יתיישב דהנה טעמא דלא ישאלו עדיין בשל פסח אינו כמ"ש בפר"ח דל' לאו דוקא אלא כ"ט יום ז"א כמוכח בתוס' בכורות אלא הענין דיש כח ביד חכמים לעקר דבר מן התורה בשוא"ת שלא ידרשו עדיין בשל פסח וממילא תקנו שידרוש בשל פורים והשתא מקשה שפיר מאי ארי' פורים אפי' י"ט נמי ידרשו ביומו א"כ ממילא כיון שתקנו חכמים פורים מסתמא כעין דאוריי' תקנו שידרשו בו ואי לאשמועי' דיש כח בידם לבטל דרשת ל' יום קודם גם זה מוכח ממשה תיקן כנ"ל

דאל"כ מה הועיל בתיקונו אע"כ משום דל' יום קודם יכול ב"ד לבטל משא"כ תקנת משה רע"ה כנ"ל וא"ש הכל ואי קשי' הא קשי' לפמ"ש בחק יעקב ובא"ר דמה שאנו קורין בתורה יוצאין י"ח שואלי' ודורשין ובזה נתיישב מ"ש רש"י אהא דפורים שחל להיות בשבת דורשין בענינו של יום פרש"י באגרת פורים ולע"ד רצה בזה דלא נימא דיי"ח במה שקורין באותו שבת פ' ויבא עמלק וא"כ הי' קשה מה קמ"ל ריב"ל משנה שלימה שנינו לקמן בפורים קורין ויבא עמלק אע"כ דפורים שאני שאין פ' ויבא עמלק מדבר מענינו של יום ממש דלא נזכר בו מחיית המן וצריך לדרוש מאגרות פורים דוקא וא"ש פרש"י אלא דלפ"ז לא מקשה הש"ס מידי מאי ארי' פורים אפי' י"ט נמי הא טובא קמ"ל דבי"ט יוצאין י"ח בקריאת התורה משא"כ בפורים וצ"ע: